

Joseph Ratzinger

DANAŠNJA SITUACIJA U CRKVI

Prigodom 60 godišnjeg svećeničkog jubileja kard. Josepha Fringsa bila je u Kölnu, 9. kolovoza 1970. velika svečanost. 14. rujna iste godine sabralo se preko 800 svećenika iz Kölnske biskupije da jubilarcu izraze svoju privrženost. Tada je nekadašnji kardinalov koncilski teolog J. Ratzinger održao slijedeće predavanje.

Danas je moderno analizirati situacije. To može postati modnom igrarijom, održavanjem samoga sebe, bijegom od vlastitog zadatka. Tko neprekidno ispituje vlastitu sliku, taj gleda na sebe mjesto na zadatak kome se treba posvetiti, ne gleda oko sebe, kakav on pri tom izgleda.

»Tko gleda na samoga sebe, na svijetli«, kaže jedna kineska poslovice. Isto tako: I Crkva koja pretežno gleda na samu sebe, ostaje bez sjaja; njezin bi sjaj mogao doći samo odatle da zaboravi na samu sebe i da radi ono što joj je stavljeno u zadatak. Utoliko je delikatna tema, koju sam izabrao. No kako je potrebno za pojedinca čovjeka, da se katkada zaustavi te ispita vlastiti put, i da to ne bude na uštrb prednosti dobru, i bez pozadinskog pitanja kakvu ja od toga crpim korist i što pri tom biva od mene, može u doličnim granicama i pogled na zajednički put Crkve imati neku svoju korist.

Dan u koji slavimo 60-godišnji jubilej kard. Josepha Fringsa može opravdano biti takav čas da se zaustavimo. Jer jubilarac je u ovo vrijeme kročio ne samo svojim osobnim putem pred Bogom, s Bogom i s ljudima, nego je on sam oblikovao taj put, kao pastir s jednom sve širom, sve univerzalnijom odgovornošću. Bilo bi prikladno sada govoriti o tom djelovanju i nakanama, koje su tada bile vodilje pa ih sada usporediti s onim što jest i tako dobiti kriterije.

Moja je nakana skromnija. Ona se ograničava na to, da u grubim crtama odmjeri kako stvari stoje danas i označi smjernice za unaprijed, a one se zacijelo žele kretati u pravcu kojim je bio i jest određen sav jubilarčav rad. Na početku dopustite mi da ocrtam situaciju, koja potječe iz 375. godine poslije Krista. Pisac je Bazilije Veliki, Cezarejski biskup u Kapadociji i jedan od prvo-razrednih teologa svoga doba. U svojoj knjizi **O Duhu Svetom** on svome prijatelju Amfilokiju iz Ikonija stanje Crkve opisuje ovako:

»Čime da usporedim sadašnji položaj Crkve? On je zaista sličan pomorskoj bici... U toj slici zamisli kako se na obje strane na strahovit način priprema pomorska vojska, a zatim kako se mržnja penje do neizlječivosti i kako se bore oni koji se sukobiše. Predoči sebi, ako hoćeš, kako strašna oluja baca brodovlje tamo amo i kako se gusta tmina spustila iz oblaka i toliko zamračila da se ne vidi ni prsta pred očima, te ne može razlikovati tko je prijatelj a tko neprijatelj, budući da se zbog pometnje više ne vidi vojničkih zastava. Uz to pomisli, da je more ispunjeno nekim nejasnim i nerazpoznajnim zvukovima, što od huke vjetrova što od sudaranja brodova, što od šume silnih valova i vike boraca, krikova zbog nevolje koja se survala tako da nije moguće čuti zapovjednikova i kormilareva glasa. Naprotiv, zavladao je strahovit nered i pometnja, a nevjerojatna veličina nevolja i očaj što ih zahvatiše, pruža im svaku dozvolu za grijeh. K tome nadodaj neku neizlječivu bolest častohleplja, požudu kako će se tko dokopati slave (doksomanias), tako da brodska momčad čini sve moguće u borbi oko visokih položaja (tes eridos proteion)...

Zar nije ovaj nemir okrutniji od morskog valovlja? U njemu se stavlja u pitanje svaka granica, povučena od Otaca, uzdrman je svaki kamen temeljac, svaka sigurnost nauka. Osim toga sve se preokreće i drma, a oslanja se na truloj osnovi, dok jedni na druge izmjenično pravimo juriš, dok jedni pod drugima kopamo jamu... Crkvu je zahvatila zaista neka vrlo žalosna i tmurna tmina, budući da su istrajerana iz kuća svjetlila svijeta, što ih je Bog postavio da obasjavaju duše naroda. Nadalje, između njih se uvriježila neumjerena borba za pobjedom, dok već prijete strah i grozi se svemu, dok otupljuje osjećaj prema onom što je grešno... Oštri povici onih, koji se jedni s drugima sudaraju, ispremiješana vika, nejasna buka zbog nemira, koji nikako da se stiša te per excessus et defectus isprevrće pravilno vjersko osjećanje...

Isto tako, naličje zablude nešto je pouzdanije od bilo koje zavjere udruženih ustanika. Svatko je teolog, pa i onaj kome je duša okaljana s bezbroj mana. Stoga novatori (neoteropioi) imaju veliko mnoštvo suustanika. Tako oni koji sami sebe izabraše i koji teže za vlašću dobivaju predstojništva (tas prostasias) u Crkvama, odbijajući upravljanje Duha Svetoga. Na taj način poslije nego su stvaranjem nereda pobrkani evanđeoski propisi, uslijedila je neiskazana navala na prva mjesta time što se svaki od onih koji boluju od častohleplja nasilno ugurava u prva mjesta (te prostasia). Iz ove ljubavi prema vrhovnoj upravi (filarhias) narode je spopalo teško bezvlade (anarhia). Stoga su skroz suvišne i isprazne pouke predstojnika, budući da nitko ne smatra da više treba slu-

šati drugoga nego da treba zapovijedati drugima, misleći gordo u neznanju... Posvuda je ljubav ohladnjela i jednodušnost među braćom iščezla. Riječ sloga postade nepoznaticom...» (Migne, Patrologia graeca, sv. 32, st. 210-215).

Ovaj tekst iz 4. stoljeća zvuči zapanjujuće moderno. Kao da riše situaciju u koju je neopazice zapala Crkva poslije II Vatikanskog sabora. Utisak ukočenosti i uniformiteta što ga je Katolička Crkva mnogovrsno pobuđivala prije Sabora, u osnovi je iščezao. I oni koji su se o to spoticali i koji su tražili više pluralizma i pokretljivosti, danas se uvelike plaše zbog načina na koji se njihove želje ispuniše. Da li je ovo početak svršetka, neuspjeh Crkve koji se ocrtava napogled modernog duha, ili stojimo pred prolaznom krizom, iz koje će nastati jedna nova forma djelatnosti i živosti.

Prije negoli počnemo davati odgovore, pokušajmo promotriti vrstu krize, njezin sadržaj i njezine razloge. To je doduše teško; uzorci su naime izvanredno kompleksni, a sadržaji nepregledni, već prema krajevima vrlo različiti i nadasve stavljeni u trajni pokret. Tako imamo u vidu samo to da obradimo neke temeljne linije koje nužno ostaju nepotpuno i u pojedinostima netočne, no ipak mogu nam možda pružiti predodžbu o zadatku što se pojavio pred nama.

I. Glavni aspekti krize

Najprije ne može se opovrgnuti, da kriza Crkve u stanovitom pogledu stoju u vezi s događajem Sabora, iako ga s jedne strane danas još jedva često uzimlju ozbiljno, a s druge strane na njemu se pokazalo jasnim ono, što je na drugi način bilo pripremljeno. Na Saboru je uvijek bila vidljiva dilema između profane forme i današnjeg zadatka; pokazala se sasvim otvoreno napetost u teologiji i u Crkvi, koja je morala ovu dilemu rješavati. Prije svega bila je sada očito doživljena povjesnost Crkve i njezinih vjerskih izraza. Religiozni osjećaj koji je bio našao jedno od najčvršćih uporišta u čvrstoci i nepromjenljivosti crkvenih formi, morao je sada doživjeti promjenu onoga što se smatralo nepromjenjivim. Borba biskupa oko centralnih izraza vjere probudila je ranije nepoznati osjećaj nesigurnosti. Da i nauka Crkve ima povijest, da se Božja riječ zaodjenula u ljudsku riječ, znalo se na neodređen i općenit način doduše i prije, no sada doživjeti proces promjene značilo je ipak nešto novo.

Uvjeravanje da tu ono zaista nepromjenljivo ostaje netaknuto, moglo je malo pomoći, jer je niklo pitanje: Gdje se nalazi to zaista nepromjenljivo? Tko za to postavlja kriterije? Nisu li

biskupi sami na koncu dospjeli do točke, koju su na početku još smatrali nemogućom? Nije li im tek tokom vremena nekako postalo jasnim, što se sve daje promijeniti i što kao da zahtijeva promjenu, kad je već jednom stavljena u pokret čitava struktura? I nije li otvoreni pokret nepregledan? Najprije se činilo da odgovor pomaže još dalje: Dogma je nepromjenljiva, postoji čvrsti kriterij, čvrsti kostur. Ali tko to danas spomene, ubrzo osjeti da su stvari krenule daleko, taj nailazi na jedno novo pitanje. U posljednje vrijeme borba oko holandske nauke o Euharistiji i ovdje je iznijela na vidjelo poteškoću: Sada se pita što je to u dogmi zaista dogma. Želimo li se zaista čvrsto držati stvari transsubstancijacije, tako se sada argumentira, moramo se okaniti riječi, moramo ono što se tu zapravo misli iznova promisliti i izraziti na jedan sasvim novi način. Drugim riječima: Postaje jasnim, da i sama dogma ima svoju povijest.

Ne može se više stajati uz temeljnu shemu, da Sv. Pismo, koje je od nas historijski udljeno i koje je svojim slikovitim načinom prikazivanja nejasno, treba tumačiti putem pojmovno jasne dogme da se stvori jednoznačnost. Sada se naimo pokazuje, da ne postoji neka nepromjenljiva philosophia perennis čiji bi pojmovni jezik bio trajna jedinstvena prisutnost misaonog duha, nego da su i apstraktni izrazi filozofije vezani na povijesne stadije i da tokom povijesti gube svoju jasnoću.

Ono što zovemo hermeneutičkim pitanjem, tj. spoznaja da prošle tekstove treba učiniti vidljivima tek napetim trudom mišljenja u njihovu posadašnjenu, proteže se od Sv. Pisma na dogmu i ujedno na terenu dobiva misao da dosljedno treba dalje interpretirati »prema naprijed« i dogmu, dakako ne odbaciti je nego objasniti u njezinoj otvorenosti, tako da ono njezino vlastito bude ponovno pronađeno nasuprot onog gdje je ona bila vezana uz povijesnu situaciju. Na taj način granica između nijekanja dogme i interpretacije postaje pokretljiva, i to je prava muka sadašnjega časa...

Iz takvih izraza u svijesti običnih ljudi brzo sine misao, da uopće ne postoje kriteriji koje bismo mogli jasno dokučiti, jer su svi povijesni izrazi morali proći kroz filter hermeneutike, dočim jasni kriteriji za to gdje treba staviti filter a gdje ne, ne bi postojali. Sukob historizma i hermeneutike doveo je da neke vrste agnosticizma, koji više ne nalazi sadržajnih normi, i koji dosljedno može pripustiti ono što potvrđuje praksa. Ova se situacija pokazuje konkretno uvijek onda, kad nastane borba o tom da li se može zastupati neka nova teza. Tada svatko uvjerava da bi

jasno došlo do sporazuma, kad bi se radilo o vjeri same Crkve. No uvijeti su za to, da se taj slučaj prizna, postavljeni tako, da o tom slučaju ne može biti govora.

Time smo prispjeli do jednog daljnjeg faktora: Ma kako bio od bitne važnosti ekumenski pokret, da se Crkva povrati svojim počecima i tamo se pročisti, i od ma kako temeljnog značenja bila borba oko jedinstva, odreka samoupravnosti za Crkvu, ne da se ipak zanijekati da se odatle također rađaju problemi. Pravi smisao Crkve, koji je nešto više nego izmijenjena organizacija, biva zamračen i sve se više nameće pitanje: Zašto na koncu ne priznati ravnopravnost svih konfesija? Sve neizbježivijom postaje tendencija da katkada ono svoje vlastito treba dubinski interpretirati kao konfeksionalne tradicije i na taj način ono svoje vlastito kršćanstvo ne usidravati u Crkvi nego izvan nje.

S tim je u vezi sklonost k **biblicizmu**, tj. k izoliranju Biblije, koju žele gledati odvojenu od svih crkvenih tradicija, sasvim samu. Jedna tako od povijesti odvojena Biblija raspada se potpuno na višeznačna tumačenja, na ono što tko želi, i dospijeva se u pustolovna moderniziranja, koja bi trebalo opravdati pod plaštem hermeneutike.

Kad se već jednom počelo na veliko raditi oko pomirenja, brzo se proširio radius. Slijedeće pitanje nameće se po sebi: Nije li borba s drugim religijama u osnovi isto tako samopravednost kao što je borba između raznih konfesija bila konfesionalna samopravednost? Tako se uskoro nije više radilo o tome što je kršćansko nego o onom što je uopće religiozno, što se u čovječanstvu oglašava u kojekakvim šiframa, kod kojih se više ne radi o sadržajima koji se mijenjaju, nego o nutarnjoj kvaliteti religioznog, koja se može izraziti u kojekakvim sadržajima ali također bez Božje riječi. Time se s jedne strane kateheza raspada na puku informaciju, a s druge ne u čvrsto uglavljeno vodstvo s obzirom na sadržaj, i vjera šutke gubi na terenu.

Na koncu k ovoj cjelini pridolaze duhovni potresi posljednjih godina koji ujedno postaju potresom onog što je kršćansko: glad među narodima i ratne nedaće što ih biju udaraju nam sasvim blizu u oči i postaju pitanjem koje je upravljeno kršćanima: Što smo mi zapravo učinili? Što je zapravo učinilo kršćanstvo koje je hladnokrvno prihvatilo takav svijet, jest, koje je imalo strahoviti udio u njegovu postajanju? Da li je kršćanska religija zaista odgovor na ovaj krik bijede izmučenoga svijeta? Nije li ipak poruka marksizma jedini realistički i jedini poštenu program koji tu obećaje promjenu?

Marksistička poruka otkupljenja svom snagom prodire u kršćansku svijest; u vrijeme kad su toj svijesti izrazi o sadržaju kršćanstva postali neshvatljivi i kad je, kao mjerilo na kraju krajeva ostala praktična potvrda, kao jedini izlaz ponudio se uopće bijeg u akciju, uslijedila je skoro nužno promjena ortodoksije u ortopraksiju. Od Isusove poruke kao nešto jedino konkretno ostade socijalni impuls. Bog postaje šifrom sučovječnosti, i Isus simbolom socijalno-revolucionarnog naloga, koji će pomoći da se izmijene postojeće strukture i da se borbenim putem porodi bolji svijet.

II. Odlučujuće sile

Sve ovo vodi do rascjepa u Crkvi. Kad se izgubi zajednička forma, niče stranka za strankom. Mi ih danas doživljavamo u svim pravcima. Sve su brojniji manifesti, potpisi i protupotpisi, brzojavi i protubrzojavi, programi i antiprogrami. Jedni taj proces veličaju kao izraz nove otvorenosti koja je stavila konac staroj zatvorenosti i zaključanosti, dok ga drugi optužuju kao znak raspadanja.

Čini mi se da ni jedno ni drugo ne odgovara sasvim. Otvorenost može zaista biti opreka zatvorenosti, no ona ne smije značiti opreku jedinstvu, u kojemu pluralizam ima mjesto, također napetost koja iz njega raste, ali ne stvaranje stranaka koje same sebe poistovjetuju sa cjelinom zahtijevajući da cjelina mora ići njihovim pravcem.

Što se pluralizam izrodio u stvaranje stranaka, ostaje žalostan događaj. Što se izgubilo s vida jedinstvo Crkve koje je sve više hvatalo maha u prostornom i vremenskom smislu, te uvid ovoga trenutka, mišljenje vlastite skupine znači više nego temeljna duhovna iskustva Crkve tokom stoljeća, ne predstavlja znak otvorenosti, već naprotiv proces samozatvaranja pojedinih stranaka nasuprot onog u njoj vlastitog. Formula »mi smo Crkva«, skovana u doba pokreta mladeži, dobiva izrazito stranački smisao: Radius toga **mi** obuhvaća često tek još dotičnu malu skupinu istomišljenika, koji se grčevito drže toga **mi** tražeći neku vrstu nepogrešivosti, koja ne trpi normiranja od strane cjeline.

Uistinu, morala bi ipak upravo ova rečenica isključiti svaku samopravednost stranaka. Ta ona je istinita samo onda, ako je pod „mi“ obuhvaćena čitava zajednica svih onih koji vjeruju, ne samo današnjih nego i onih koji su vjerovali tokom stoljeća, te ako je u taj »mi« uvučen i Kristov ja, koji naš tek skupa povezuje u mi. Tada ova rečenica znači odreku od svake crkvene svojeglavosti. Ona naime tada znači ovo: Želim li biti sa Crkvom, želi li to moja skupina, to može biti samo onda, ako prekoračimo granice svojih mišljenja te se priključimo ovom velikom Subjektu, u njega vjerujemo, u njemu pustimo da padnu naše granice, da bismo od njega na nov način postali »Ja«...

Ono što zovu otvorenost i pluralizam, uistinu je više puta samo zbroj egoizama, što stoje zatvoreni jedan pored drugog a ne cjelina, pa stoga i nije pravi pluralizam. Ipak borba mišljenja što se rasplamtjela u Crkvi, povici i protupovici, ne pružaju samo ne-

gativne aspekte. Usprkos svega nije to samo, a pogotovo ne u prvom redu, znak raspadanja nego i znak života. Ta sada se pokazuje da Crkva nije bila, kako se više puta reklo, slijepo stado ovaca, kojim po miloj volji dirigira nekoliko vođa. Borba što se rasplamtjela oko onog kršćanskog, pokazuje, da je još vrijedno raspravljati i tim se zanositi, pa i tamo, gdje hijerarhija ne zapovijeda niti daje neke smjernice.

Ranije smo nerado slušali, da su se u 4. stoljeću prepirali o homousios u mljekarnici i na trgu. To je bilo doba, koje je Bazilije ocrtao tako strašnim bojama. U osnovi međutim još se i danas ponovno o vjeri raspravlja na trgu, i mi doživljavamo ono značajno, što se u tome krije, kad teologija dospije na tu razinu, ali mi stoga ne trebamo sakrivati ono pozitivno u tome zbivanju.

Pogledamo li izbliza, dobit ćemo značajnu spoznaju, na koju smo uostalom na sasvim sličan način naišli i u prošlosti. S jedne strane pokazuje se kako su i kršćani djeca svoga vremena i kako imaju vlastitu sposobnost da opreku onoga kršćanskog nasuprot svijeta dovedu u potpuni sklad s duhom vremena i to kršćansko učine glavnim svjedokom vodećih tendencija. Pokazuje se također, da postoji nezabludivost vjere, koja se ne da zasljepiti, već upravo u zbrci vremena otkriva ono svoje vlastito, oštrinu soli.

Zapanjuje kako je ova zorna sigurnost kod priprostih vjernika često više izražajna negoli tamo gdje se refleksija preveć naglašava. I obratno, intelekt ne pruža uvijek moć gledanja nego često puta upravo stvara mogućnost intelektualne igre, koja s velikom vještinom pravi čarobne sinteze tamo gdje se radi o čistoj kontradikciji. To ne znači odreku od intelekta i refleksije nego ukazivanje na njihove granice, na njihovu pogibeljnu podmitljivost, pomoću koje oni mogu nastupiti u službu progresa, koji njihovoj vješтини omogućuje mnogovrsnu potvrdu i čini da ona tim više zablista što se više kreće u praznom.

Učili smo u dogmatici, da uz nepogrešivost, koja je obećana crkvenoj učiteljskoj službi za odlučujuće upute, postoji nepogrešivost, ili bolje nezabludivost, zajednice vjernika, koja tako reći predstavlja drugu polovicu sigurnosti, što je obećana Crkvi. No to je ostalo odveć teoretski, u osnovi držalo se čvršće nepogrešivosti ex cathedra. Danas upravo učimo shvaćati ovaj izraz — teologiju laikata sasvim drukčije negoli je ona što je preporučuju reformatori strukture, koji u osnovi žele od laika učiniti službenike. Ono što Crkvu danas spasava, nisu to — ljudski govoreći — raznovrsno krzmajući i nesigurni hijerarhiji, koji ili bježe u tradicionalizam ili se, nesigurni i zabrinuti, osvrću za teolozima i plaše se da ne budu otpisani kao konzervativci, ako se usude držati Credo jasnim izražajem vjere. Ono što Crkvu u tim trenucima neizvjesnosti podržava jest nezabludivost vjere zajednica, u kojima se jedinstvo prošlosti, sadašnjosti i budućnosti uzorno proživljava i za koje se uzorno trpi, bez obzira na tradicionalizam i progresivizam: u realnosti života danas, života koji je nošen od Creda danas.

Mislim, da se ovdje ponovno otvara jedno novo, ili bolje: jedno staro, temeljito shvaćanje Crkve. Tko naime danas pokuša da se u svakidašnjem životu pokaže kao kršćanin (a oko toga, hvala Bogu, nastoji ne mali broj), taj ne može biti integralist, zacijelo ni

progresist u smislu nekog vječno novog eksperimentiranja s duhom vremena, koji uopće ne želi doći do cilja: »Oblaci bez kiše, koje raznose vjetrovi«, kako čitamo u Judinoj poslanici (r. 12). Tko pokušava tako živjeti, taj zna da Crkva nije istovjetna sa skupom prelata i da o službenicima Novoga Zavjeta vrijedi Isusova riječ: Ono što vam reknu, činite, ali nemojte se vladati po njihovim djelima« (Mt 23, 3).

Vjera zajednicâ zna vrlo dobro, i tamo gdje ona to ne umije formulirati, da Crkva nije istovjetna sa svojom strukturom ali da joj je ipak potrebna ova struktura — cathedra Mosis, kako veli Isus. Vjernik zna, zašto je u Crkvi; ta ona nam jedina daje Riječ života: Gospodina Isusa Krista. Čim s Petrom pogledamo na protueksperiment te upitamo: »Kamo treba da idemo?«, postaje to odveć jasno, postaje isuviše jasno, baš onda, ako pratimo stope onih koji su često udaljujući se u dobroj namjeri tražili neki drugi »kamo« i dospjeli u prazno.

III. Dijagnoza

1. Pogibli i nade

S ovim razmišljanjem preko opisa situacije dospjeli smo sasvim naravno k dijagnozi. Ranije smo se susreli s oprekom onih koji veličaju novu otvorenost pa onda s onima koji oplakuju rasap. Što treba reći? Da li je to situacija koja (priznavši neke poteškoće sazrijevanja) gledajući na cjelinu obećaje jednu bolju Crkvu, Crkvu slobode, otvorenosti, istinitosti ili stojimo u jednoj krizi koja zahtijeva najveću budnost?

Mislim, da odgovor treba diferencirati. Postoji lažni pesimizam koji je protivan vjeri... Postoji i lažni optimizam koji je u osnovi neistinit: Tamo gdje se tvrdi, da postoje samo korisni i oslobađajući eksperimenti, da je sve puno dobre volje i da tu ne treba biti škrt, ne prilaziti nekom pokušaju s Denzigerom u ruci, stvarnost se falsificira: Postoje eksperimenti koji nastoje prefunkcionirati samu vjeru sve tamo do središta ispovijedanja vjere u trojedinoga Boga.

Tu se nalazimo pred ozbiljnim kršćanskim slučajem, koji se više ne smije igrati stavljanjem etiketa, kao što su »heleniziranje«, »metafizičko neshvaćanje kršćanskog«, i slično. Ta tu se zacijelo ne radi o tom, da li relativnosti historijskog ima posljednja riječ ili da li u svakoj izmjeni povijesti postoji ono danas vjere, koje je prihvaćanje u svako doba jednako, iako se njezini uvjeti mijenjaju. Odreka od vjere ne znači neku nadu za vjeru. Stoga je znak neodgovornosti vjeru prikrivati ili je pretvarati u kukavni eksperiment.

Jednako kao što treba zbaciti lažni optimizam, isto tako valja zbaciti i lažni pesimizam. Ne postoji pogibao da se Crkva sada raspane: Ona je nadživjela više nago jednu krizu s ne manjom žestinom. Podsjećam samo na 9/10. stoljeće, u kojima kršćanstvo kao da je u prepirkama rimskoga plemstva i u borbama za vlast malih naroda skoro utonulo u rat, u barbarstvo, niti je bilo izgleda kako da se još jednom razbukti plamen što je još tinjao.

I ne gledajući na obećanje vjere, preveć je veliki povijesni impuls koji živi u Crkvi a duhovna i duševna baština dosta bogata da bi mogla potonuti: I danas od nje živi više ljudi, u tišini, negoli mi mislimo, i sutra će drugi upravo otkriti tu gdje se ona bez poštovanja ili cinički gazi, i ponovno dignuti oskvrnjenu dragocjenost kao što su poslije juriša Prosvjetiteljskog doba ponovno našli i ponovno uzljubili bogatstvo vjere.

Tko stavlja prigovor, da je doba vjere jednom zauvijek prošlo, i da sada ima šansu jedino odlučni profanitet, taj naprosto zaboravlja nezatomive zahtjeve bića kakvo je čovjek, koji posvuda tamo gdje ateizam ne stoji u odsjevu vjere nego se sasvim osvijestio, izbijaju s jednom novom oštrinom. Tu se naime vidi, da s mrtvim Bogom nužno iščezavaju i pravda, ljubav, koje još neko vrijeme ostanu, dok prekid nije sasvim izvršen, ali tada naprosto gube tlo. Tamo gdje više ne postoje od Boga postavljene naravi stvari i ljudi već samo razvoji i funkcije, koje se odvijaju, gdje se duh još smatra produktom materijalnog razvoja, koji može biti zanjekani ili nečim drugim izmijenjen, tu više nema principa prema kojem bismo mogli razlikovati istinu od laži, dobro od zla. Tu još postoje samo funkcije razvoja i čovjekova pragmatička odluka, za koju on sam postavlja mjerila, već prema svojoj vlastitoj uvidavnosti. Život postaje apsurdom a to ostaje u osnovi i onda, kad mu se putem stranke pokušava dati neki smisao, koji već sutra može biti proglašen nesmislom.

Možda mi moramo proživljaviti razaranja ateizma, da bismo uopće tek iznova mogli otkriti, kako je neiskorjenjiv i kako se u čovjeku nezatomljivo diže krik za Bogom. Tako mi napokon ponovo zapažamo, kako čovjek ne živi samo o kruhu i da on još nije otkupljen, ako ima dohotke koji mu dopuštaju da posjeduje sve što želi, i slobodu koja mu dozvoljava da čini sve što bi htio. On će upravo tada osjetiti, da slobodno vrijeme čovjeka ne čini slobodnim i da s posjedovanjem upravo počinje problem života. Da njemu nije potrebno nešto što mu kapitalizam isto tako malo jamči kao i marksizam koji tek prelazno nudi jedan veći cilj i jedan veći sadržaj, ali na koncu nema drugog obećanja osim jednakog blagostanja, osim kruha za sve i tako čovjeka na kraju krajeva ostavi na cjedilu upravo tamo, gdje bi upravo trebalo da započne ono čovječje.

Ne, vjera nije suvišna. Ona ostaje nužnom kao i svakidašnji kruh, pa stoga za kršćane vrijedi isto tako imperativ umnoženja kruha »Dajte im vi blagovati« kao i riječ, s kojom je Gospodin otklonio sotonsku napast da kršćanstvo ograniči na umnažanje kruha i na socijalnu pomoć: Čovjek ne živi samo o kruhu nego o svakoj riječi koja izlazi iz usta Božjih. Čovječanstvu su potrebni kršćani, potrebna mu je Crkva, danas ne manje nego bilo kada ranije: Ono što ona ima dati ne da se nadomjestiti ničim drugim niti učiniti suvišnim. Kršćanskom svijetu je potrebna spremna ekumenska volja, no njemu ne trebaju uopće neke sanjarske mješavine koje nemaju životne snage. Potresi što ih je izazvala kriza Katoličke Crkve za cijeli kršćanski svijet, pokazuje, kako je za kršćanski svijet kao cjelinu važno i potrebno da Katolička Crkva bude zdrava i živa kao katolička.

2. Ljubav prema Kristu — ljubav prema Crkvi

Pod mnogo vidova današnji je čas na taj način šansa za Crkvu, da u krizi čovječanstva i u krizi vjere ponovno otkrije i naviješta njezinu ljepotu i snagu. Činjenica, da u ovom trenutku možemo stajati bez straha i puni nade, ne mijenja dakako ništa na tome, da ovaj trenutak ne može biti nadvladan bez muke i strpljivosti onih, koji su spremni da vjeru ponesu naprijed kroz svakojaku osamljenost, zbrku i tminu i dovedu je k novom životu.

Težak je put koji nam je u ovom trenutku zadan. Tko danas hoće da bude kršćanin, taj mora imati snagu razlučivanja i odvažnost ne biti moderan — kao sva djeca sutrašnjice, nevezane na vrijeme. Taj se mora odvažiti da u doba, koje Boga proglašuje mrtvim, svoje korijenje usidrava u vječnom. Taj mora stajati u živom odnosu s Bogom, koji se objavio u Kristu. Ono što danas nazivlju »Isusovom stvari«, nerijetko je bježanje od njegove osobe. A osoba stoji iznad stvari. Isusova stvar ne može ići dalje, ako mi izgubimo njegovu osobu, ili naprotiv: ako ona izgubi nas. Isusova stvar — to je u prvom redu sam Isus.

Bit Kršćanstva, kako je to neumorno naglašavao Romano Gvardini — nije bilo kakva ideja ili program — bit kršćanstva je Krist. Ako njega izgubimo, ako njega ne želimo poznavati, preostaju samo sjene. A sjene ne žive. Preostaje neko sablasno kršćanstvo bez snage i bez stvarnosti. Čovječanstvu je potreban Krist, jer mu je potrebna Božja čovječnost, koja je on. Prije svih programa stoji živi odnos s njime, s ljudskim licem, na kome sjaja krasota Božja. Bez ljubavi prema Kristu, kako je to nedavno vrlo strastveno naglasio de Lubac, ne može biti obnove Crkve. Sve ostalo ostaje kao mjed koja ječi ili praporac koji zveči (1 Kor 13, 1).

Ma kako to zvučilo nemoderno, ljubav prema Kristu uključuje ljubav prema Crkvi. Prema Crkvi u ovome svijetu: sa svim njezinim ljagama i naborima što ih ona na sebi ima. Ljubav među ljudima je tek tada zrela i čestita, ako ona više ne treba da na drugoga gleda s ružičastim naočalima, ako je postala sposobna da ga ljubi u svoj ozbiljnosti upravo onakva kakav jest: s njegovim slabostima, pogreškama, nedostacima, upravo njega primati i uz nj stajati potpuno svjesna, da on nije neki heroj nego samo — čovjek. Takva ljubav i samo takva ljubav, koja s očima ljubi i koja ne želi biti slijepa, ima u sebi otkupljujuću snagu. Ona može u čovjeku osloboditi nešto njegovo vlastito, nešto što se krije iza svih njegovih zastranjenja i što od vječnosti kao Božja ideja pruža mogućnost i poziv toga čovjeka.

Takva ljubav može pomoći i Crkvi, približiti je njezinu pravom liku — ne gorda distanca mudrijaša koji gleda samo na brazgotinu povijesti a pravo lice nikako ne može ugledati. Utoliko takva ljubav prema Crkvi koja je prihvaća onakvu kakva jest, nema ništa zajedničko sa statikom koja se protivi svakoj reformi, — ona sama u sebi nosi šansu reforme. Prava je ljubav upravo stoga, što je realistička i dinamička: Ona prihvaća drugoga upravo onakva kakav jest te otkriva njemu i samoj sebi kakav bi on mogao biti i postaje snagom preobražaja.

Svijet neće izmijeniti to, što se egoizmi sukobljavaju — to je najsigurniji oblik da se konzervira nepravda u svijetu. Na taj način možemo proreći sigurni neuspjeh i potpunu bezizlaznost velikog broja modrih reformnih programa koji su u stvari sistem osiguranja pojedinih egoizama, pokušaj optimalnog koordiniranja nasuprot statičkih egoizama. Ma kako to bilo rafinirano i ma kako to bilo impozantno: Tako ne ide. Ne otkupljuje osiguranje egoizma već jedino smionost i strpljivost ljubavi koja se otvara sebi i drugima i tako obje dovodi bliže k njihovu pravom uzoru kako to hoće Bog. Sumnjičiti ljubav prema Crkvi kao neku odreku od reforme, kao slijepo potvrđivanje statusa quo zaista je odreka od snaga koje čine da čovjek gleda, odreka od najdublje dinamike njegove egzistencije.

3. Križ i otkupljenje

Prijeđimo na posljednje. Kršćanski život usmjeren na budućnost zahtijeva prije svega također odvažnost da čovjek uznastoji — teološki izraženo, u našim ušima dugom uporabom možda to zvuči skoro patetički, odvažnost da prigrli križ. Mi smo postali nestrpljivi s obzirom na eshatološka obećanja kršćanstva, koja su od nas naprosto odveć udaljena. Bliže nam je marksističko obećanje svijeta, u kome neće biti vladavine, ni patnje ni nepravde.

Boriti se u svijetu protiv patnje i nepravde u stvari je skroz kršćanski impuls. No predodžba da se socijalnom reformom može uspostaviti svijet bez patnje i želja da se to postigne ovdje i sada, zabluda je i duboko nepoznavanje čovječje naravi. Patnja u ovome svijetu ne dolazi zacijelo samo iz neujednačenosti posjedovanja i moći. Također, patnja nije ni teret koji bi čovjek trebao da strese sa sebe: Tko to želi, mora pobjeći u irealni svijet mašte, da najprije sruši samoga sebe i dospije u protuslovlje sa stvarnošću. Tek podnašanjem samoga sebe i oslobađanjem od tiranije egoizma čovjek nalazi samoga sebe, nalazi svoju istinu, svoju radost i svoju sreću. On će moći biti sretniji, što bude više spreman na sebe prihvatiti bezdane života u njihovoj cijeloj mučnoci.

Mjera da netko bude sretan ovisi o mjeri uplaćenog uloška, o mjeri spremnosti da primi na sebe muku o ostvarivanju vlastitog čovještva. Krizu našega trenutka čini u biti upravo to, što čovjek nastoji pobjeći od patnje, što biva zavaravan, da on može biti čovjek ne podnoseći samoga sebe, bez strpljivosti odreke i muke nadvladavanja, što nas uvjerava da je suvišna strogost da bismo ostvarili ono što smo na sebe preuzeli i strpljivost u podnošenju napetosti između onoga što bismo morali biti i onog što smo u stvari.

Čovjek kome je dignuta patnja i koji se vinuo k carstvu snova gubi ono svoje vlastito, gubi samoga sebe. Čovjek u stvari ne biva otkupljen nikako drukčije osim po Križu. Sve ponude, sva obećanja koja obećavaju da se to može postići uz jeftinu cijenu, doživjet će krah i pokazati se lažnima. Na koncu nada kršćanstva, šansa za vjeru počiva naprosto na tome što vjera govori istinu. Šansa vjere je šansa istine, koja može biti zamračena i gažena, ali ona ne može propasti.

Završno razmišljanje

Tako sam došao kraju. Valjda se čitavi ovaj prikaz može činiti kao neki čudni govor prigodom jubileja, u kome se govorilo samo o nadama i brigama sviju nas pa prema tome uopće ne o zaslugama i djelovanju našega kardinala. Velim »našega kardinala«, jer nisam rodom iz Kölna, a on oдавно pripada ne samo Kölnu nego čitavoj Katoličkoj Crkvi u Njemačkoj i cjelokupnoj Crkvi uopće i tako zacijelo na sasvim poseban način Kölnu. Još jedanput: Čudan govor prigodom jubileja, u kome nije bilo govora o jubilarcu, već samo o nama, suvremenicima ovoga trenutka. No to možda i nije tako neumjesno.

Kad bismo htjeli upotrijebiti jednu modernu lozinku, punu sadržaja, mogli bismo kazati, da je naš kardinal od početka pa sve dosada živio život lišavanja i da je to prihvatio kao nužnu formu svoga svećeničkog poziva — da on nije tu za samoga sebe nego »za ljude«, kako glasi njegovo geslo. Mi utoliko ipak možda najbolje odgovaramo njegovoj naravi i njegovoj želji, ukoliko sasvim jednostavno govorimo o Crkvi, za koju se on uvijek zalagao.

Mnogo je toga krenulo drukčije nego se htjelo. Zacijelo su posljedice Sabora uvelike drukčije nego se zamišljalo u diskusijama rimskih dana. No vjerojatno je to moralo biti, morala se diskusija raširiti na korijenje, trebalo je proći i prepatiti krizu da se kroz današnje vrijeme vjeri otvori novi put.

Bilo kako bilo: U nezabludivosti svoje vjere, u pouzdanosti svoga da i ne, što ga on postavlja, u otvorenosti za sva pitanja istraživačkog razuma kao i u otklanjanju šuplje igre intelekta koji gleda samo na sebe, u spremnosti da služi ljudima preko granica nacije i preko granica Crkve, kardinal Frings nam je postao usred krize u Crkvi, upravo u ovoj krizi likom Crkve, koju mi ljubimo, u kojoj se osjećamo kao kod kuće i u kojoj ostajemo. Stoga smijem u ime svih vas zahvaliti mu od srca u ovom času.

S njemačkog preveo: O. Franjo Carey

UZ NAJNOVIJA TEOLOŠKA GLEDANJA NA SVEĆENIŠTVO

Pitanje svećenika i svećeničke službe postaje u naše dane sve više tema dana, pa su neki teolozi ozbiljno požalili što II vatikanski sabor nije razmotrio dovoljno ova važna pitanja, koja bi zaslužila već po svojoj naravi veću pažnju. Budući da treba tu stvar na neki način izvesti na čistać, odlučili su mjerodavni ljudi u Rimu, da će se o tim pitanjima raspravljati na jesenskoj sinodi biskupa u Rimu. I ovogodišnji teološki tečaj u Zagrebu razmotrio je opširno pitanje svećeničke službe i egzistencije te je sada, nekoliko mjeseci iza toga izašao Zbornik radova ovogodišnjeg Teološko-pastoralnog tjedna za svećenike. Pa i Dr Tomislav Šagi-Bunić izdao je u izdanju Kršćanske sadašnjosti 67. broj »Svjedočenja« o svećeničke ankete, koja bi možda mogla poslužiti lakšem rascišćenju teološka gledanja na svećeništvo. Budući da su neke nedvojbene,